

Saisset (*Perpiny.*, 49, i gloss., s. v.).

Patum f. 'espècie de mulassa imponent i monstrosa que forma el centre de la comparsa tradicional de Berga a la tarda de Corpus' (veg. Amades, *BDC XVIII*, 58ss., i la descripció dels *DAG.* i *AlcM*). Figuradament es diu d'un personatge d'edat que ha passat per molt intel·ligent però que no ho era i està desprestigiats: «Les *patums* dels Jocs Florals». Ja era usual el 1902: el seu germà Alfons escrivia a Coromines que li enviava les gasetilles publicades per «la nostra *patum*», un regidor que atacava Coromines amb tan poca traça que els dos germans pensaven difondre més les seves notes, perquè encara afavorien Coromines dins l'Ajuntament. «Només les *patums* de la Universitat i l'Ateneu s'han posat al costat de Primo de Rivera» fou la veu comuna en els anys 1923-26; *patum* = ravalla 'xanguet' a la Costa Brava (Plaça, *Proa* de Palamós, juliol 1960, 8). Es tracta d'un col·lectiu pejoratiu de *pata* (o de *pota* amb la vocal dissimilada) pròpiament 'massa de potes' 'conjunt de menudalla, de pota sense valor' d'acord amb la figura de la «mula guita» (*DAG.*) protagonista de la comparsa berguedana a qui com a guita exageren les potes: el gènere femení s'explica per dissimilació de *lo patum* o simplement pel fet de representar una mula i de ser ravalla, accs. des de les quals degué partir l'acc. social figurada.

Patusca «pájaro semejante al buho, muy lento», Celestí Pol (*Vall d'Aneu*, 24). *Patut* 'feixuc', «patoso», Pol (id., 24), «el θάπο és una mica més *patut* que les granotes» ribag.: prolongació de l'àrea occitana: aranes *patiüt*, Castras «*patut* lourd, pesant, lent» (Couzinié), gascó *patùt*, *patà(rrou)*, *patarut* (Palay).

Espaterrar [«*espatarrar* y *espatarrellar* 'aterrar'», «quedar o deixar algú *espatarrellat* fam: molt admirat o aturidit», Lab. 1839; Belv. només el segon, però l'únic que ha quedat és el primer, com nota el *DBal.*]: els valencians diuen *espatarrar* però Fabra preferí *espaterrar* perquè a Bna. el present, quan es diu, és més aviat *əspatə̀rə*:¹⁴ com que en present és poc usat i *əspatə̀rə* no fóra inaudit en cat. central, aquesta decisió em sembla susceptible de ser revisada en obsequi als valencians i occidentals, que no hi estan d'acord; altrament així ho escrivien també gent del cat. central (*espatarrar* add. de Fontserè al *DOrt.*): «Missenyor, *espatarrat* y sense esma per res», MrnVayreda (*Sang Nova* v, vii, 389).

El significat primitiu és el que conserven sobretot els valencians: «va caure *espataràts* 'tan llarg com era', oït a un val. de cap a CastPna., 1930; «*arrar*: obrir o obrir-se de cames», GaGirona (*Voc. Maestr.*); «culls un centenar de figures de pala: *te espatarres* davan del pool y te'n engulls la mitat ---», *Canyissas*; *iba espatarrado en el caballo*, zona d'Énguera (Gulsoy, 1979); «*espatarrar-se*: esparrancarse», Lamarca (*Dicc. Val.-Cast.*). Quant al sentit figurat: «els ateneistes diletants introduïren en el lèxic comú el verb *espaterrar* amb la intenció de traduir l'*épatier* francès», Coromines (fets de c. 1895), *Prometeu* (VIII, p. 142); ço que és prou veritat, si bé no tota la història. El cat. occid. usa el mot en un sentit que ja s'acosta al figurat: «aquell any

hi va haver una secada que *espataràbe* 'astoradora, aterridora' pall. (Olb, 1964); maestr. *espatarrar-se* d'admiració, d'espant» (GaGirona); «cobrar el barato indica / descaro y pòca vergonya, / y el qu'el cobra està esposat / a que li gasten la broma / de deixar-lo *espatarrat*», MGadea (*T. del Xè* II, 34).

Pel que fa a l'adj. participi *espaterrant*, també fou, com el fr. *épatant*, un mot elogiat a la moda. Tingué un matís de mot baratament ponderatiu, sovint usat per gent jove i elegant, o dit per intellectuals somrients, que a força de voler passar per elegant corria el perill de tornar-se trivial, com ho veiem per la comèdia de cort de Guimerà: «GRAN DUC VLADIMIR: En aquestos casos, un frigit desdeny, seguit amb art discret, venç fins a les reines. COMTE DE LA TORREXICA: És *espaterrant*. Oh sí, *espaterrant*. Un cap per una... per dues corones. G. D. VLADIMIR: Heu sentit, cavaller? *Espaterrant*, eh? C. TORREXICA: Oh! Eternament *espaterrant*, senyor Príncep (*El Príncep riu fort, pegant-li cops a l'esquena, afectuosos*)», *La Reina Jove* (iv, § 5, p. 259). Coromines ho usa (sens dubte amb aquell somriure, i només escrivint a íntims), ja en cartes de 1897-8; i: «L'abric que vaig fer-me és un rus que val totes les pessetes --- Noi: és un abric *espaterrant*: semblo un milord» al seu germà, 1900; «la professó, amb el pas de la creu --- m'ha fet una impressió *espaterrant*», carta a AmVives (12-iv-1900, en les *O. C. Castellanes*). «L'immens panorama --- és verament esplèndit, *espaterrant*, que diem ara», Morelló, *La Vall d'Aneu*, p. 46.

Altrament aquest verb no és exclusivament català, car *espatarrarse* s'ha registrat fins a Andalusia (Alc. Venceslada). A l'Alt Aragó es diu de l'aplanament causat pel caminar: *espatarráo* «cansado de andar», a *plegao espatarrao* «ha llegado deshecho» (a Echo, *RLRiR* xi, 160, 32). També gascó *espatarrà* (Palay), i a la costa girondina, en el sentit més etimològic: «s'*espatarra*: tomber à terre bras et jambes étendus» (Moureaux, *La Teste*, s. v.).

A Benasc *espatarnà*, forma amb terminació variant: «abrir excesivamente las piernas: *ixa mula ye espatarnada*» (Ferraz, 56). És continuació d'una àrea occitana registrada en l'*ALF* («*espatarnà*: tomber»), probablement encreuament de *espatarrar* amb *espernar* (de *PERNA*): car Palay registra conjuntament en gascó *espaternà* al costat d'*espernà-s* i *espatarrà*. És ja de l'Alt Lavedà *espaternà-se* «s'étaler, se laisser tomber à plat» (Cordier, p. 15) i fins a l'Àrieja: «Le tens es fret, la brumo griso; / la blanco nèu curbis les prats: / quantis se soun *espatarnats* / sul lampàs, ount l'esclop aliso», L. Soula, de Barilhes (*Bouts dera M.* xxxii, 76; i ja xxix, 55).

Probablement del verb es va extraure l'aranès *quèi de patèrnes* 'caure de llarg a llarg', que també es troba en alguna localitat del cat. occid., en sentit figurat (*AlcM* nota «*la sega ja està de patèrnes*» 'enllestida' a Massalcoreig); per a l'àrea d'aquesta formació regressiva, i *paterno* «fesse» veg. Zauner (*RFgn.* xiv, 504); també es troba en bearnès (Lespy, Palay) i roergat (*potèrno* «fesse», Vayssier); *paterlos* «fesses» en el